

Живко М. Андријашевић,

НЕКЕ ГРЕШКЕ У УЦБЕНИКУ ИСТОРИЈЕ ЗА VII РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Већ скоро деценију у настави историје за VII разред основне школе користи се са мањим измјенама и допунама уџбеник чији су аутори Мило Стругар и Милутин Перовић (последње издање 1994). За све ово вријеме, очигледно, нико од људи којима је историја струка или којима је, можда, анализа уџбеника дужност није извршио детаљну редакцију уџбеничког садржаја. Да је то урађено, у уџбенику би се откриле многе грешке и оне би вјероватно раније биле исправљене. Овако, оне стоје до данашњег дана и ми смо вршећи анализу његовог садржаја дошли до скоро невјероватног сазнања да овај уџбеник и након толико дуге употребе садржи низ фактографских грешака, затим више судова, констатација или објашњења нимало заснованих на резултатима модерне историјске науке. Све те погрешке присутне су у мјери која се у радовима ове врсте и намјене не може толерисати. Истина, неке од тих грешака сасвим су мале, али су неке толико велике да је то просто недопустиво.

Када се ради о погрешном навођењу датума (најчешће година), увјерени смо, није ријеч о штампарским грешкама, већ о грешкама самих аутора. Понекад, ријеч је и о њиховом превиду који се, међутим, не може правдати. Да је у питању штампарска грешка, аутори би у наредном издању могли издејствовати да се она исправи, што је технички сасвим изводљиво.* Но пошто се оне понављају у свих девет издања, потпуно је јасно да нијесу штампарске.

Ради потврде свега што смо до сада рекли, навешћемо таксативно све грешке које смо открили вршећи једну мишљења само, не сасвим строго селективну анализу садржаја ове Историје за VII разред основне

* О томе како је лако могуће исправити текст или грешку у наредном издању, видјети и упоредити страну 75. овог уџбеника, пасус трећи, издање шесто из 1991. и издање девето из 1994.

школе. Ова анализа је селективна због тога што се односи само на наставне јединице које обрађују нашу националну историју XIX вијека, односно историју Црне Горе и Србије. Разлоге за такав приступ није потребно дубље објашњавати.

Прије него почнемо са навођењем учених грешака рецимо само и то да ћемо паралелно са њима наводити и тачне податке или историографски засноване судове, уз одговарајућу, научно потврђену литературу на којој и почива ова наша анализа и којом се њена ваљаност може доказати. Дакле, овако:

1 „Турска је крајем XVIII вијека била знатно ослабљена. Изгубила је велики дио територије и све више је падала у економску зависност од развијених земаља Европе.” „Наставна јединица (Н.ј.) Прилике у Турском Царству крајем XVIII и почетком XIX вијека и почетак Првог српског устанка, 34.

* Крајем XVIII вијека Турска је изгубила сасвим мали дио својих територија након завршених ратова са Аустријом и Русијом 1791/92. О неком великом губитку крајем XVIII вијека не може се, дакле, говорити. Друга тврдња аутора да је тада „све више падала у економску зависност од развијених земаља Европе” такође се не може сматрати тачном. Економска зависност Османског Царства од земаља Европе, првенствено Западне, карактеристично је за XIX, а не XVIII вијек. Наиме, Турска је 1854. године први пут узела страни зајам, да би до седамдесетих година овога вијека узела још 15 зајмова. Тек тада може се говорити о њеној економској зависности од развијених земаља Европе. Према томе, и губици великог дијела територије и економска зависност од земаља Запада карактеришу Турску Империју у неким другим периодима њеног трајања. Крајем XVIII вијека свакако не.

ЛИТЕРАТУРА: Ј. Хамер, *Историја Османског Царства*, Загреб 1979. године, књ. 3; С. Новаковић, *Турско Царство пред први српски устанак*, Београд 1906. године; Потемкин, *Историја дипломатије*, Загреб 1947. године; М. Васић, *Социјално-економске прилике у балканским земљама под турском влашћу (1700-1878.)*, Зборник Матице српске за историју, 34, 1986. године.

2 „Они су (дахије - Ж. А.) већ 1800. године насилно збацили Мустафа пашу и загосподарили пашалуком.” Н. ј. Прилике у Турском Царству крајем XVIII и почетком XIX вијека и почетак Првог српског устанка, 35.

* Навођење 1800. године, као године када су дахије збациле Мустафа-пашу нетачно је. Мустафа-паша је збачен, односно убијен, од стране дахија 27. децембра 1801. године.

ЛИТЕРАТУРА: Д. Пантелић, *Београдски пашалук пред Први српски устанак*, Београд 1949. године, 261; М. Вукићевић, *Карађорђе*, књ. 1, Београд 1907. године, 207.

3 „Крајем 1806. г. устаници су освојили Шабац...” Н. ј. Прилике у Турском Царству крајем XVIII и почетком XIX вијека и почетак Првог српског устанка, 37.

* Устаници су освојили Шабац 7. фебруара 1807. године.

ЛИТЕРАТУРА: Р. Љушић, *Вожд Карађорђе*, Смедеревска Паланка 1993. године, 200; *Војна енциклопедија*, књ. 9, Београд 1975. године, 472.

4 „Пошто је Русија, услед предстојећег Наполеоновог похода, закључила по Србе неповољан Букурешки мир (1812), устаничке старјешине су одбиле да прихвате његове непрецизне одредбе.” Н. ј. Први српски устанак у периоду 1807. до 1813. године, 43.

* Још од времена Стојана Новаковића прихваћено је мишљење да Букурешки мир, односно његова VIII тачка која се тиче Срба, није неповољна по њих. Штавише, он у VIII тачки Букурешког мира види „васкрс државе српске”, што је прихваћено и у нашој савременој историографији. У ондашњој тешкој позицији српске стране рјешење учињено овом тачком било је значајан добитак. Истина, све је то било далеко од првобитног плана устаника о независној држави, али тада се није могло постићи више због незавидне позиције и Русије и Србије. Унутрашња аутономија, амнестија за Србе и незванични руски протекторат над њима, представља максимум уступака које је Русија могла да постигне за своје савезнике, а Турска била спремна да им да. Укратко, констатација да је овај мир неповољан за Србе не стоји, као ни то да су његове одредбе биле непрецизне.

ЛИТЕРАТУРА: *Историја српског народа*, књ. V-1, Београд 1981. године; В. Ћоровић, *Историја Срба*, Београд 1993. године; С. Новаковић, *Васкрс државе српске*, Београд 1904. године; Р. Љушић, *Кнежевина Србија (1830-1839)*, Београд 1986. године.

5 „Они су (мисли се на будуће уставобранитеље - Ж. А.) натјерали кнеза Милоша да прихвати устав 1835 (Сретењски устав).” Н. ј. Други српски устанак, 46.

* Будући уставобранитељи нијесу могли натјерати Милоша да прихвати устав, већ само да устав донесе. Сретењски устав писао је Димитрије Давидовић, секретар Књежев, и то по Милошевом налогу, па је нелогично да га неко може натјерати да прихвати устав који ,тако рећи, сам пише.

ЛИТЕРАТУРА: Р. Љушић, *Кнежевина Србија (1830-1839)*, Београд 1986. године, 137-150.

6 „Но, тај Устав није ни ступио на снагу...” ,Н. ј. Други српски устанак, 46.

* Сретењски устав је био на снази, истина, само двије недјеље, али је ипак био.

ЛИТЕРАТУРА: Р. Љушић, *Кнежевина Србија (1830-1839)*, Београд 1986. године, 148.

7 Црна Гора у доба Петра I Петровића Његоша (1782-1830), наслов наставне јединице, 49.

* Петар I Петровић Његош је постао црногорски митрополит октобра 1784. године, па зато почетак његове владавине треба означити овом годином. Прије њега митрополит је био Арсеније Пламенац (1781-

1784), којега је владика Сава Петровић Његош (1735-1781) одредио за наслѣдника. Писац је 1782. годину узео, вјероватно ослањајући се на уџбеник Јагоша Јовановића (*Историја Црне Горе...*) који уз ову има и многе друге фактографске грешке, углавном због тога што је писан на основу неких недовољно поузданих радова из историје Црне Горе објављених у XIX вијеку. Треба рећи да је тада, у XIX вијеку, постојао и династички интерес да се наводи 1782. година као почетак владавине Петра I, јер се желио прећутати период Арсенија Пламенца митрополита који прекида династички континуитет. Данас, ми на резултатима и разлозима науке за почетак владавине Петра I Петровића Његоша узимамо 1784. годину, а не 1782. Дакле, узимамо годину када је он постао црногорски митрополит, иако његова политичка дјелатност почиње касних седамдесетих година XVIII вијека.

ЛИТЕРАТУРА: *Историја Црне Горе*, књ. 3, Титоград 1975. године, 416; Д. Вуксан, *Петар I Петровић Његош*, Цетиње 1951. године.

8 „Такво стање затекао је владика Петар I када се 1785. вратио из Русије у Цетиње...”, Н. ј. Црна Гора у доба Петра I Петровића Његоша, 49.

* Владика Петар I је из Русије стигао на Цетиње фебруара мјесеца 1786. године, а не 1785.

ЛИТЕРАТУРА: Д. Вуксан, *Петар I Петровић Његош*, Цетиње 1951. године, 40; В. Ђорђевић, *Црна Гора и Русија*, Београд 1914. године, 31.

9 „Када је Махмуд-паша Бушатлија са великом војском пошас на брдска племена у јуну 1796. године Брђанима су у помоћ дошли Црногорци... и у одлучној бици на Мартинићима нанијели јој тежак пораз, а остатак турске војске принудили на одступање.” Н. ј. Црна Гора у доба Петра I Петровића Његоша, 49.

* Битка на Мартинићима била је 11. јула 1796. године, а не јуна.

ЛИТЕРАТУРА: Ђ. Пејовић, *Црна Гора у доба Петра I и Петра II*, Београд 1981. године; Г. Станојевић, *Црна Гора пред стварање државе*, Београд 1962. године; *Војна енциклопедија*, књ. 2, Београд 1975. 193.

10 „Основни задатак Кулука био је да мири закрвљена братства и племена...”, Н. ј. Црна Гора у доба Петра I Петровића Његоша, 51.

* Основни задатак Кулука или Правитељства суда црногорског и брдског је да суди у споровима насталим између појединаца, братстава или племена.

ЛИТЕРАТУРА: Ђ. Пејовић, *Црна Гора у доба Петра I и Петра II*, Београд 1981. године.

11 „Побједама над Турцима крајем XVIII вијека и припајањем племена Бјелопавлића и Пипера почетком XIX вијека, као и јачања свијести Црногораца да имају своју јединствену државну организацију која се стварала око црквене митрополије омогућило је владици Петру да знатно ојача црногорску државу.” Н. ј. Црна Гора у доба Петра I Петровића Његоша, 51.

* Бјелопавлићи и Пипери су припојени Црној Гори већ крајем XVIII, а не почетком XIX вијека. Осим тога, ова реченица је у стручном погледу прилично проблематична, док је о њеној неразумљивости за узраст којему је намјењена сувишно и говорити.

ЛИТЕРАТУРА: Ђ. Пејовић, *Црна Гора у доба Петра I и Петра II*, Београд 1981. године.

12 „Петар II, који је већ био укинуо гувернадурство 1833. године...”, Н. ј. Црна Гора у доба Петра II Петровића Његоша, 55.

* Гувернадурство је укинуто на Народној скупштини 17. новембра 1830. године, а 1832. гувернадур Радоњић је протјеран из Црне Горе, исте је године умро у изгнанству. Овај нетачан податак, по свему судећи, аутор је преузео из књиге Јагоша Јовановића „Стварање црногорске државе и развој црногорске националности или Историја Црне Горе од почетка VIII вијека до 1918.”, страна 208.

ЛИТЕРАТУРА: Ђ. Пејовић, *Црна Гора у доба Петра I и Петра II*, Београд 1981. године; Ј. Миловић, *Петар II Петровић Његош у свом времену*, Титоград 1985. године; Т. Никчевић, *Политичке струје у Црној Гори у процесу стварања државе у XIX вијеку*, Цетиње 1959. године.

13 „Једна црногорско-аустријска комисија коначно је 1842. године утврдила границе на падинама Ловћена према Боки Которској.” Н. ј. Црна Гора у доба Петра II Петровића Његоша, 55.

* Разграничење између Црне Горе и Аустрије завршено је 1841. године. Дакле, 1841. утврђена је и граница на Ловћену. Године 1842. су само постављане граничне ознаке сходно Протоколу из 1841. године.

ЛИТЕРАТУРА: Ђ. Пејовић, *Црна Гора у доба Петра I и Петра II*, Београд 1981. године; Ј. Миловић, *Стазе ка Његошу*, Титоград 1983. године; *Преглед међународних и других аката значајних за међународне односе Црне Горе 1700-1918. године*, Београд - Титоград 1987. године.

14 На страни 58. овога уџбеника дата је карта територијалног ширења Црне Горе. На основу ње може се закључити да је Колашин 1860. године био у саставу Књажевине Црне Горе. Међутим, Колашин је тек након Берлинског конгреса 1878. припао Црној Гори.

ЛИТЕРАТУРА: *Границе Црне Горе које је успоставила међународна комисија 1859. године*, објавио: А. Лаиновић, Побједа на Граховцу 1858. у списима савременика, Цетиње 1958. године, 195-197;

15 У рјечнику мање познатих ријечи и израза за црногорски Сенат се каже да је вијеће од неколико главара. (59).

* Црногорски Сенат је имао од 12 до 16 чланова, па ријеч „неколико” није примјерена.

16 „Национални покрет покрет припадника једне нације за побољшање њеног положаја у односу на друге народе који покушавају да онемогуће или успоре њен развитак.” „Објашњење мање познатих појмова и израза, 104.

* Овакво дефинисање националног покрета није сасвим теоријски засновано, а још мање је разумљиво ученицима. На основу

одговарајуће литературе, национални покрет бисмо најједноставније могли дефинисати као покрет једног народа (нације) којим се тежи ослобођењу од туђинске власти или измјени његовог положаја на боље.

ЛИТЕРАТУРА: В. Гоати, *Идеологија и друштвена стварност*, Београд 1984. године; М. Матић, *Мит и политика*, Београд 1984. године; А. Турен, *Социологија друштвених покрета*, Београд 1983. године.

17 „Берлинским мировним уговором 13. јуна 1878. године...” Н. ј. Србија у другој половини XIX вијека, 107.

* Берлински мировни уговор потписан је 13. јула, а не јуна 1878. године.

ЛИТЕРАТУРА: Н. Ражнатовић, *Црна Гора и Берлински конгрес*, Цетиње 1979. године; Дебидур, *Дипломатска историја Европе*, Београд 1934. године.

18 „Тако је почео познати царински рат Србије и Аустро-Угарске који је, са мањим прекидима, трајао од 1906. до краја 1910. године.” Н. ј. Србија од 1903. до 1914. године, 111.

*Царински рат Србије и Аустро-Угарске званично је завршен 1911. године.

ЛИТЕРАТУРА: Д. Ђорђевић, *Царински рат Аустро-Угарске и Србије 1906-1911. године*, Београд 1962. године, 626.

19 „... Данило је 1855. године сазвао скупштину главара на којој је усвојен Општи земаљски законик, који је познат и као Законик Данила I. То је у суштини био први устав Књажевине Црне Горе. У њему су била формулисана права династије...”, Н. ј. Црна Гора у доба књаза Данила, 117.

* Данилов законик садржи, истина, неке одредбе уставног права, али је ипак претјерано на основу тога рећи да је то у ствари први црногорски устав. У њему су у много већој мјери заступљене законске норме везане за кривично право, облигационо, грађанско право, судски поступак... У њему нијесу била формулисана права династије, која се, узгред речено, у Законику и не спомиње.

ЛИТЕРАТУРА: Ј. Бојовић, *Законик књаза Данила*, Титоград 1982. године; П. Стојановић, *Законик владике Петра I и Данилов законик*, историјско-правна студија, Цетиње 1982. године.

20 „Тим разграничењем (1859 Ж. А.) Црна Гора је добила Грахово, Рудине, Бањане...”, Н. ј. Црна Гора у доба књаза Данила, 119.

* Црна Гора по разграничењу 1859. године није добила Бањане. Бањани су у састав Књажевине Црне Горе ушли 1878. године.

ЛИТЕРАТУРА: А. Лаиновић, *Побједа на Граховцу у списима савременика*, Цетиње 1958. године, 195-197; Б. Павићевић, *Књаз Данило*, Београд 1990. године, 433; Р. Јовановић, *Црна Гора и велике силе*, Титоград 1983. године.

На крају, кажимо да смо поред ових наведених грешака наишли и на неке ауторске ставове и тумачења са којима се не бисмо могли сагласити, а који проистичу из њиховог особитог приступа и виђења тематике из наше националне историје. Међутим, овом приликом ми их нијесмо жељели коментарисати, пошто би то захтијевало једну ширу и детаљнију анализу, анализу сасвим другачију од ове, па самим тим захтијевало би и посебан чланак. Само у посебном чланку могли бисмо изнијети своје мишљење о начину презентације и концепцији тема из наше националне историје XIX вијека, наравно без и најмање намјере да категорички инаугуришемо наше мишљење као једино исправно.